

ХАҢЫАТ ЫАЛДЫТА – НЭҢИЛЭНЭК БАҢЫЛЫГА

АЛАБАРДАР, КЭПСЭЭННІТ?

ТҮЯ
ХАҢААЙЫСТЫБАТА

Билиги нэһилиэкпитигэр со-
вхозтар ыһыллыларын кэмгэр "Чы-
аппара" тья хаҥаайыстыбатын онгору
таһарар кооператива тэриллибитэ, —
диэн саҥабыр Вячеслав Михайлович.
— Ону таһынан 12 бааһынай хаҥаай-
ыстыбылаахпыт. Оттон уонна ыаллар
чааһынайдарыгар кэпсэ хаҥаайысты-
былаахтар. Нэһилиэк үрдүк 1299
сүбүлээхпит, онтон манаар ыһаа —
486, сылгыбыт аһаана 654, бизэ —
342, сибиниэбит — 184, ийэ сибини-
эбит — 22, кууруссабыт 610,
саһылбыт — 250. Кооператив хаһыс
даҕаны сылын племенной саһыл, сыл-
гы иһитинин дьарыктанар.

Сүрүн кыһалҕабытынан оттуур
сирбит кыараҕаһа буолар. Нэһилиэккэ
уолсайа 3823 га сирдээхпит. Оттуур
хoduһабыт — 1530 га, мэнчирсэ сир-
бит — 1483 га. Ол эбэтэр дууһа 80-
нуу сүөтэй тиксэр. Былырынныгы оп-
пут былаана 1300 тоннатан 1110 тон-
на оту ылылпыт. Ол иһин Амма
Сулгачытыттан уонна Мындаҕаайыт-
тан эбии кооперативка 300
чааһынайдарга 300 т оту атылаһан
кыстыгы туоратан эрэбит. Ол тийи-
тигэр Чуралчытаабы МТС улахан
көмөнү онгордо. Кураан дьыллар үүнэр
түбэлтэлэригэр эрдэтинэ өрүс энэр
нэһилиэктер кытта дуоҕабар түһэр-
сэн, кыстыыр олпутун булар быһаан-
наахпыт.

Сирбит-олпут кыараҕас буолан,
сайынын субан сүөһү бөһүлөктөн
ырааппага нэһилиэккэ улахан
эрайи үөскэтэр. Ол иһиттэн коопера-
тив сүөһүтүгэр чааһынайдар күөнэ-
рин кыттыһынарар, анал бостуук ту-
тан үлэстээри сылдыабыт.

Нэһилиэккэ үтүн "Чуралчы" кооп-
еративы кытта дуоҕабар түһэрсэн,
хаһыс даҕаны сылын "Чыаппара" ТХПК

арыны онгору сыбар туттарар.
Быйылгы сылга туттарыахтаах үтүнү
былаана 414 тонна. Ол иһигэр 114
тонна ТХПК, 300 тонна бааһынай
хаҥаайыстыбаларын уонна чааһынай
хаҥаайыстыбалар былааннара. Ааспыт
сылга ордук элбэх үтү А.И.Пестряков,
А.С.Мокановский, П.П.Полов
бааһынай хаҥаайыстыбалара туттар-
дылар. Чааһынайдартан И.Н.Погов,
Е.В.Сивцева, Т.В.Гоголева, Н.П.Соро-
кумов үт туттарымытар улахан
көрдөрүүлээхтэр.

Нэһилиэккэ 12 бааһынай хаҥаай-
ыстыбата баарыттан ордук үчүгэй
көрдөрүүлээхтэр Н.М.Пестряков,
А.И.Пестряков хаҥаайыстыбалара бу-
оһаллар.Нислай Михайлович Бахы
нэһилиэккэ иһин түүлэһэн сайылык
тутунна. Оттон Андрей Иванович Ку-
ульда диэн алааска саймылаабыта
хаһыс даҕаны сыла. Уолсайынан, сай-
ылыктааһын боллуруотун таарыйдах-
ха, "Чыаппара" кооператив икки сай-
ылыктааһыттан биригэр быйыл
чааһынай ыаллар таһаран сайыла-
тар былааннаахпыт.

САҢА ТУТУУЛАР

2001 сыллааха "Үтүө дьыала"
республикатаабы хамсааһын чэрчитин-
кэн 11 мизэстээх саҥа балыһаны
тутан үлэс киллэрдикит. Утун кэмгэ
быраһыллан турбут таһара дьыттин
ерөмүөнүнэн, кырыһаһын уларытан,
куллоһан, иһин саҥардан обивка-
лаан 2002 с. күтүнүгэр үлэс киллэ-
рэн, начальнай оскуоланы онно
көһөрдүбүт. Калинин нэһилиэкпит исто-
риятын кэрэһилиир музейга кубулулар
былааннаахпыт.

Ханнык баҕарар нэһилиэккэ оску-
ола — оһолорбут, кэмчээри ыччаттар-
быт үүнэн-сайдан таһар сирдэрэ. Ол
иһиттэн 2002 сылга таас оскуола ту-
тутун саҥааһыбыт, билигин маҥна-

Чуралчы салиэннэтиттан Дьоккуускайдыр айан суолуттан 13 км туораан киирдэхкэ, үс томтор
үрдүгэр, уһун субурҕа уулусса икки өттүнэн Чыаппара бөһүлөктэ төбүрүннээн оһолор. Чыаппара —
Чуралчы улуһун улахан бөһүлөктэриттэн биридэстэрэ. Уолсайа 825 киһи нэһилиэннээхтэр. Онтон эр
киһитэ 263, дьахтара 270, оскуола саастаах оҕото 203, уһууһаан иһитиллээхтэ 104. Пенсионерын
аһаана — 152. Онтон сэрри ветерана 2, тыыл ветерана 42, үлэ ветерана 37, хоту көһөрүлүү
кыттылаабы 17 киһи оһолор.

Алабар нэһилиэгин баһылыгынан бэһис сылын В. М. ТИМОФЕЕВ үлэлиир. Улууспут эдэр
баһылыктарыттан биридэстэрэ ааспыт биэс сылга нэһилиэгэ сайдарын туһугар туох үлэни-хамнаһы
мылпыттын, иһинки өттүгэр туох былааннааһын билсээри көрсөн сэхэргэстибит.

Ити эгээс туһунан үлэ өттүгэр тий-
эн турар. Ол эрэри 2003 с. инвести-
ционной бюджетка киирдэхкэ, оскуола
туһуга быһах кэмгэ тохтоото.

Тья сиригэр саамай тыын боллу-
руотунан иһитин буолар. Кыһаһы
кэмгэ объекттар хам толгуулаа
үгүстүк көстөөчү. Бу кыһаһыны ту-
ратар, чэпчэтэр сылтан хас эмэ сыл
мэлдэ үлэлэһэн, туруорсан, 2002 с.
убаас оттуһунан үлэлиир киһи
көтөлнэй үлэс киллэрдикит. Баста-
нан оскуоланы, Сынылаан киһини,
балыһаны, администрация контора-
тын системага холбоотубут, Быйыл
чааһынай ыаллары киллэрдикээхпыт.

НЭҢИЛЭКПИТ
ТАС КӨСТҮҮГЭ

Нэһилиэкпит тас көстүүтүгэр сы-
лын аһын былааннаах үлэни ыта-
быт. Былырын Сынылаан киһини,
почта территорияларын курулээхтэ-
бит, Быйыл уулуссалары сырдаттыга
үлэстибит. Бөһүлөктит ортотугар
турар эргэ объекттары көтүрдүбүт, со-
роһун саҥардан, уларытан онгору
былааннаахпыт. Ол курдук, урукку ин-
тернат, билигин оскуола курулуотун
дыттин иһиттэн-таһыттан ерөмүөнүн-
эн, аһарын библиотека, аһарын ба-
лаһан-кылаас онгоруу сылдыабыт.

Суол оһолууһугар тустаах үлэни
эмиз ытабыт. Ааспыт сылга билиэс-
Чуралчытаабы суолу ерөмүөнүгү-
көрөр ГУП иһикэн "Чыаппара" суолу
онгору-ерөмүөнүгү улаастах тэри-
лэн, 15 киһи үлэһэн хэччылынна. Са-
лааһаһынан В.М.Протодаконов үлэ-
лиир. Улаастах тэриллэн, бөһүлөктит
иһинээһи-таһынаабы суолларын
көмөрдүбүт.

Калинин кэмгэ нэһилиэккэ, хас
биридэ ыал байэтин үһэйбэтин ол-
буруттан саҥааһын дьыттин-уотун
тусаһаһыт, үчүгэй көстүүлөөхтөк
онгоруго кыһаллар.

УУНАН
ХААЧЧЫНЫ

Кураан дьыллар кэллэхтэриэ "Чы-
аппара" эбэбит кыстаттар кыба суох
буолар. Ол иһиттэн күһүнүн аһын
күөлэртэн уу быраһтарарга, капи-
талнай быһыт онгоруго былаанна-
набыт. Бу кыһалҕабытын туоратарга

муниципальной тэрилли дьаһалтата
өһөбүт, тирэх буолуо диэн эрэллээх-
пит.

ЧӨЛ ОЛОХХО
ЫҢЫРЫ

Нэһилиэннээһэ урукку өттүгэр
көлүнэлэринэн үлэни ытан кэлбит
эбит буолаһытына, билигин түөлбө-
лэринэн үлэс ыһан эрэбит. Уолсайа
үс түөлбөлээхпит. Түөлбө аһын, кыра
да буоллар, хамнастаах начальниктар-
даахпыт. Түөлбөлэринэн сыл устата
культурай, спортивной өттүгэр араас
таһымаах кураһтэһиһэр ыһыллал-
лар.

Ф.И.Гоголев салааһаһылаах ве-
тераннар сөбизтэра күөсэ үлэлиир.

Сөбизт ветераннар кыһалҕаларын,
муһарар боллуруостарын быһаарар-
га көмөлөһөр, нэһилиэк дьаһалтаты-
гар туруорсар. Аһа саастаах
көлүнөһө аһан сынылаан кыһаһа-
рын тэриир. Ону таһынан эдэр ычча-
ка чөл олоху сырдаттыга төһүү куөс
буолар. Ол курдук, ветераннар сөби-
эттэрэ оскуолага "Бастын бэрээдэ-
тэх кылаас улааттара", "Билигэ-
көрүүгэ тардыһылаах кылаас",
"Көхтөөх обществоһун" диэн ном-
иациялары олохтоон, сылын аһы ма-
териальной көмөнү онгорууга үтүө
үтэсэ кубулууда.

Арыгы иһэр ыччаттары, олохтоох-
тору кытта сирэй көрсөн кэпсэтингэ,
көмө суолу туһулаһарыгар өйдөтүүгэ
ветераннар сөбизтэра олохтоох
дьаһалтага суба-ама, күөс-көмө буол-
лар.

1996 с. бэттэх РСФСР үөһэрири-
тин туйлуна Т.Н.Хомутова
көбүлээһининэн билиэс норуот педа-
гогикатын сөбизтэ тэриллибитэ. Бу
сөбизт нэһилиэккэ чөл олоху сырда-
тыга — бири сүрүн күөлүт. Са-
лааһаһыга "Алгыс" уһууһаан методика
А.И.Сорокумова. Сөбизт үлэтин
сүрүн сыла-сорууга: оһону, ыччаты
иһитингэ өбүлээрибит үтүө үгэстэрин
пропагандалаһын, норуот уран тар-
баһаһтарын, маастардарын үлэ-
рин нэһилиэннээһэ сырдатты. 2002 с.
аһынныгытар "Төрөлүтү туох долгу-
тар", "Ыал — аһатынан" диэн тема-
ларга улуустаабы конференциялар
ыһыллыбытара. Ол түмүгэр нэһили-
эккэ П.П.Полов салааһаһылаах, 10
киһиттэн саһаһаһаах "Алабар Субэ-
рэ" тэрилиннэ.

ЫРЫА КУТТААХ
ТҮӨЛБЭ

Чыаппаралар улууска эрэ буол-
баха, бүтүн республикага "Ырыа ку-
таах түөлбө" быһыһынан биллээбит.
Ол мээһэ буолбатах. Билиэс
Е.М.Лыткина салааһаһылаах эр дьон
хора тэриллэн онус сылын үрдүк

таһымааһык үлэлиир. Эр дьон хоругар
эдэригэр кырдыаһыгар, аһатыттан
оһотугар тийэс сылдыһалар, сөбүлэ-
һэн дьарыктаналлар. Быйыл
Аһа дойдуну көмүскээһиннэр күннэрин
көрсө Дьоккуускайга ыһыллыбыт "По-
жоще мужское братство" диэн рес-
публикатаабы конкурска кыттан, дип-
ломан үрдүк аһын ылылпыт. Ол кэн-
не муус устар 19—23 күннэригэр Калу-
га куоракка Бүтүн Россиятаабы хоро-
вой коллективтар конкурстарыгар си-
тиһиллээхтэ кыттан кэллэбит.

Быйыл нэһилиэктер иһин арды-
ларыгар ыһыллыбыт культурай эс-
тафетара В.С.Яковлев — Далан "Тыһын
Дархан" романыттан "Туймаада

СПОРТ

Бөһүлөктитигэр улахан спор-
тзаллаах буолаһыт, ким баһалаах
кыһэтин кэлэн дьарыктанар, сүүрөр,
мээчиктиир. Билиги нэһилиэккэ мас
тардыһытыгар биэс спорт маастара
иһитилэн таһыһытара. Үөһэ-
нээһиннэр Чуралчытаабы оһо спор-
тивной оскуоланы иһинэн сүүрүүгэ,
хайһаһа, тустууга дьарыктаналлар.
Сылын аһын спорт араас көрүгүрү-
гэр улуус, республика таһымаах
кураһтэһиһэр ыһыллаллар. Ветеран
спортсменнарбыт бириистэригэр:
Иван Барашковка — волейболга, Ни-
колай Барашковка — мас тар-
дыһытыгар кураһтэһиһэри тэрий-
биллэбит. 2000 с. хайһаһа кыра саас-
таах оһолорго республикатаабы че-
мпонат, 2001 с. оһолорго көңүл тусту-
уга республикатаабы турнир буолан
васпыттара. Хаһыс даҕаны сылын үтүө
үтэсэ кубулуйбут Г.Д.Протодаконов
бирийиһэр үс улуус үс нэһилиэгин
(Алабар, Нуораһана, Курбуһах) доһор-
дуу көрсүлүүһэрэ ыһыллар.

Алабар нэһилиэгэ төһө
даҕаны улууспут уһук нэһилиэк-
тэригэр кииристэр, олох тэти-
миттэн хаалсыбаха, иһинкигэ
улахан эрэллээх үлэһини-хам-
ны, аһа-тута оһолор.

Галина ГОВОРИВА.

Хаартыскаларга: 1. Баһылык
В.М.Тимофеев. 2. Саҥардыһыт
таһара дьытэ. 3. Алабардаабы эр
дьон хора Москвага.

